

POL-30 Stähle Anni(UM), Mourujärvi
Minna-Mari(UM)

05.11.2021

PYYDETÄÄN VAITELIAISUUTTA
Vaiteliaisuuspyyntö, kunnes asiasta
neuvoston päätös
Neuvoston päätös asiasta tehty
15.11.2021, vaiteliaisuuspyyntö päättynyt
18.11.2021

Asia

EU/YUTP/EDUSKUNNALLE TIEDOTTAMINEN/Valko-Venäjään kohdistettujen rajoittavien toimenpiteiden listausperusteiden muuttaminen

Kokous

U/E/UTP-tunnus

UTP 3/2011 vp

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Käsitellään säädösehdotuksia kohdennettujen toimenpiteiden ja tiettyjen pakoteregiimiä koskevien lisälistausperusteiden asettamiseksi.

Eurooppa-neuvosto ohjeisti 22.10. EU:ta jatkamaan Valko-Venäjän aloittaman hybridihyökkäyksen torjumista muun muassa hyväksymällä kiireellisesti uusia henkilöihin ja oikeushenkilöihin kohdistettavia rajoittavia toimia. Tämä tarkoittaa sitä, että niitä perusteita, joilla rajoittavia toimenpiteitä voidaan kohdentaa säädöksissä yksilöitäviin tahoihin, on laajennettava koskemaan rajat ylittävän laittoman maahanmuuton järjestäminen (jatkossa ”listausperusteet”). Samalla listausperusteita laajennetaan koskemaan muuta laitonta toimintaa rajalla, kuten tavaroiden salakuljetusta EU-maiden alueelle.

Uudet listausperusteet lisätään olemassa olevaan EU:n Valko-Venäjä-pakoteregiimiin, josta on ensimmäisen kerran päätetty vuonna 2004 (2004/661/YUTP). Elokuun 2020 presidentinvaaleihin liittyvien tapahtumien takia on tähän mennessä hyväksytty neljä pakotepakettia, jotka hyväksyttiin 2.10.2020, 6.11.2020, 17.12.2020 ja 21.6.2021. Pakotteita on tarkoitus laajentaa edelleen asteittain. Pakoteregiimin listausperusteiden muutosten hyväksymisen jälkeen EU:ssa aletaan valmistella lisäpakotteita vastauksena laittomien rajanylitysten järjestämiseen EU:n vastaisille rajoille. Lisäksi kesällä hyväksytyjen sektoripakotteiden osalta lisätään poikkeamisperusteita koskien vakuutusten tai jälleenvakuutusten myöntämistä koskevaa kieltoa.

Päätös pakotteiden laajentamisesta pyritään tekemään mahdollisimman nopeassa aikataulussa Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti.

Suomen kanta

Suomi tukee ehdotettua listausperusteiden laajennusta ja pakoteregiimin laajentamista.

Pääasiallinen sisältö

EU:n Valko-Venäjään kohdistamat pakotteet

EU on kohdistanut pakotteita Valko-Venäjään vuodesta 2004 lähtien, jolloin asetettiin ensimmäiset tietyt valkovenäläisiä virkamiehiä koskevat matkustusrajoitteet. Vuoden 2006 vaalien jälkeen pakotteita kiristettiin ja otettiin käyttöön finanssipakotteet, eli listattujen henkilöiden ja yhteisöjen varojen jäädyttäminen. Pakotteiden soveltaminen keskeytettiin vuonna 2008 Valko-Venäjän viranomaisten kanssa käytävän vuoropuhelun kannustamiseksi, mutta pakotteet otettiin uudelleen käyttöön vuoden 2010 presidentinvaaleihin liittyneiden tukahduttamistoimien johdosta. Tammikuussa 2012 EU:n ulkoasiainneuvosto päätti laajentaa niitä listausperusteita, joiden perusteella henkilöitä ja yhteisöjä voidaan lisätä matkustusrajoitusten ja varojen jäädyttämisen piiriin. Laajennettujen listausperusteiden perusteella pakotteita voidaan kohdistaa yleisesti sellaisiin henkilöihin ja yhteisöihin, jotka ovat vastuussa Valko-Venäjällä tapahtuvista ihmisoikeusloukkauksista, kansalaisyhteiskunnan tai opposition tukahduttamistoimista, sekä niihin, jotka taloudellisesti tukevat Lukašenkan hallintoa tai hyötyvät siitä. Enimmillään pakotteiden piirissä oli tuolloin 233 henkilöä ja 25 yhteisöä, myös Lukašenka oli tällöinkin pakotelistalla. Valko-Venäjää kohtaan on myös voimassa aseidenvientikielto.

Helmikuussa 2016 pakotelistalta poistettiin 170 henkilöä ja kolme yhteisöä Valko-Venäjän vapautettua poliittisia vankeja.

Nykyiset Valko-Venäjä-pakotteet perustuvat neuvoston päätökseen 2012/642/YUTP ja neuvoston asetukseen (EY) N:o 765/2006 myöhemmin tehtyine muutoksineen. Pakotelistauksia tarkastellaan säännöllisesti, vähintään 12 kuukauden välein. Pakotteet ovat tällä erää voimassa 28.2.2022 saakka. Tällä hetkellä on voimassa pakotteita 160 henkilöä ja 14 yhteisöä kohtaan. Näistä 156 henkilöä ja 14 yhteisöä on lisätty syksyn 2020 jälkeen. Pakotteet edellyttävät varojen jäädyttämistä ja maahantulon kieltämistä.

Kesäkuun Eurooppa-neuvosto päätti sektoripakotteiden valmistelemisesta ja ne kohdistettiin 25.6. alkaen seuraaville aloille: salakuuntelulaitteiden vientikielto Valko-Venäjälle, kaksikäyttötuotteiden vientirajoitukset, Valko-Venäjää koskevan aseidenvientikiellon laajennus, tupakkatuotteiden tuontikielto, tuontirajoituksia öljy- ja petrokemian alalle, tuontirajoituksia potaskalle ja rajoituksia finanssisektorille.

Valko-Venäjä-pakoteregiimiä laajennettiin myös 4.6.2021 tehdyllä neuvoston päätöksellä, jonka mukaan valkovenäläisten lentoyhtiöiden ei sallita nousta, laskeutua tai lentää EU-maiden ilmatilassa. Poikkeuksen kieltoon muodostavat humanitaarinen tilanne, hätäyllilento tai hätälaskeutuminen. Päätöksen vaikutuksia tarkastellaan ensimmäisen kerran kuuden kuukauden kuluttua pakotteiden asettamisesta.

Valko-Venäjän tilanne

Valko-Venäjän presidenttinä vuodesta 1994 toiminut A. Lukašenka valittiin uudelle kaudelle 9.8.2020. Keskusvaalilautakunnan mukaan hän sai noin 80 prosenttia äänistä. Opposition pääehdokkaan Svjatlana Tsihanouskajan ääniosuus oli noin 10 prosenttia. Keskusvaalilautakunta vahvisti vaalien tulokset 14.8., kaikki vaaleista tehdyt valitukset

hylättiin ja Lukašenka julistettiin voittajaksi. Mukana olleet presidenttiehdokkaat lukuun ottamatta Lukašenkaa eivät ole hyväksyneet vaalitulosta.

Etyjin vaalitarkkailijat eivät päässeet maahan, koska Valko-Venäjä ei yhteydenotoista huolimatta lähettänyt kutsua määräaikaan mennessä. Etyj/ODIHR totesi 10.8., että vaaleihin liittyi vakavia väärinkäytöksiä.

EU ei tunnusta vaalitulosta. EU kehottaa lopettamaan väkivallan, vapauttamaan poliittiset vangit ja kunnioittamaan valkovenäläisten oikeuksia ja vapauksia. EU korostaa kansalaisten oman tahdon kunnioittamista ja kehottaa kansalliseen vuoropuheluun tilanteen rauhanomaiseksi ratkaisemiseksi. EU tuomitsee viranomaisten väkivallan rauhanomaisia mielenosoittajia, demokratialiikkeen edustajia, riippumatonta mediaa, kansalaisyhteiskuntaa ja tavallisia ihmisiä kohtaan. Suomi yhtyy näihin linjauksiin.

Rauhanomaiset mielenosoitukset Valko-Venäjän presidentinvaalien jälkeen jatkuivat koko syksyn 2020 ympäri maata. Valko-Venäjän turvallisuuskoneisto kiristi otteitaan viime talven aikana, jonka jälkeen oppositio ei ole saanut järjestettyä joukkomielenosoituksia hallinnon kovien vastatoimien ja sattumanvaraisten pidätysten pelossa. Alkuvuonna ja kevään kuluessa Valko-Venäjällä aloitettiin syksyn 2020 mielenilmauksiin osallistuneiden oikeudenkäynnit. Yli 1600 henkilöä on saanut tuomion mielenilmauksiin osallistumisesta. Tähän mennessä vaaleihin liittyviä pidätyksiä on tehty noin 36 000.

Tilanne Valko-Venäjällä huonontuu entisestään. Sortotoimet kohdistuvat hallinnon arvostelijoihin, riippumattomaan mediaan ja kansalaisyhteiskuntaan. Kansalaisjärjestöjä on kesän jälkeen suljettu yli 250. Riippumatonta mediaa ei enää toimi maan sisällä. Poliittisten vankien määrä on kasvanut viimeisten viikkojen aikana huomattavalla vauhdilla, ja poliittisia vankeja on jo yli 830. Vankilat ja pidätyskeskukset ovat ääriään myöten täynnä. Vankeja ja pidätettyjä on myös kidutettu ja joitakin vastaan on käytetty seksuaalista väkivaltaa.

Jo keväällä Lukašenka uhkaili avaavansa rajan pakolaisille, mikäli EU asettaisi lisäpakotteita. Muutama päivä sektoripakotteiden hyväksymisen jälkeen Valko-Venäjä irtautui EU:n ja Valko-Venäjän välisestä takaisinottosopimuksesta ja ilmoitti lopettavansa EU:n vastaisen ulkorajan vartioimisen. Todellisuudessa Valko-Venäjä käynnisti hybridioperaation, jolla se pyrkii vaikuttamaan EU:n päätöksentekoon.

Laittomia rajanylittäjiä on saapunut Liettuaan noin 4200, Puolaan yli 2400 ja Latviaan noin 400. Suurin paine kohdistuu tälle hetkellä Puolan vastaiselle rajalle. Puola, Liettua ja Latvia sallivat tällä hetkellä turvapaikkahakemusten jättämisen ainoastaan rajanylityspaikoilla tai valkovenäläisille maiden lähetystöissä Minskissä. Viime viikkoina maastorajalla on otettu vastaan vain pieniä määriä turvapaikanhakijoita humanitaarisin perustein. Toistaiseksi siirtolaiset eivät ole pyrkineet EU:n alueelle virallisten rajanylityspaikkojen kautta.

Suomi on lähettänyt Liettuaan Frontexin operaatioon kahdeksan rajavartijaa ajoneuvoineen, yhden vastaanoton asiantuntijan ja Latviaan kaksi rajavartijaa.

Toukokuun loppupuolella Valko-Venäjä pakotti Ateenasta Vilnaan matkalla olleen irlantilaisen Ryanair-lentoyhtiön matkustajakoneen poikkeamaan reitiltään sen ollessa Valko-Venäjän ilmatilassa ja tekemään hätälaskun Minskiin. Virallisten valkovenäläislähteiden mukaan määräyksen koneen ohjaamisesta Minskiin antoi Lukašenka ”matkustajien turvallisuuden takaamiseksi pommiuhkan vuoksi”. Koneen

Minskiin pakottamisen tarkoituksena oli Puolassa asuvan valkovenäläisen oppositioaktivistin Roman Protasevitšin kiinniotto. Myös Protasevitšin tyttöystävä Sofia Sapega pidätettiin ja heidät on sittemmin siirretty kotiaarestiin.

Lukašenka ei ole osoittanut halukkuutta aitoon dialogiin opposition kanssa tai keskusteluun kansainvälisen yhteisön kanssa. Opposition elokuussa 2020 muodostama kansallinen koordinaationeuvosto on vaatinut uusia vaaleja, pidätettyjen vapauttamista ja dialogia hallinnon kanssa. Viranomaiset pitävät neuvostoa perustuslain vastaisena. Käytännössä kaikki koordinaationeuvoston johtohahmot on joko vangittu tai painostettu pakenemaan maasta. Valko-Venäjä julisti huhtikuun alussa muutamia oppositiotomijoita, kuten Liettuaan paenneen Svjatlana Tsihanouskajan ja Puolaan paenneen entisen kulttuuriministeri Pavel Latuškon Valko-Venäjän terroristilistalle.

Valko-Venäjä on ilmoittanut vastaavansa EU:n asettamiin pakotteisiin symmetrisesti, mutta ei kuitenkaan ole julkistanut listaa pakotteiden alaisista henkilöistä. Valko-Venäjä on määrännyt toimenpiteitä joidenkin EU-maiden Minskissä olevia suurlähetystöjä kohtaan. Hyväksytyjen pakotteiden jälkeen Valko-Venäjä on ilmoittanut keskeyttävänsä ihmisoikeusdialogin EU:n kanssa, laskevansa itäisen kumppanuuden yhteistyöhön osallistumista asiantuntijatasolle ja keskeyttävänsä EU:n kanssa tehdyn takaisinottosopimuksen toimeenpanon.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Minna-Mari Mourujärvi, ITÄ-20, +358 295 350 615, Minna-Mari.Mourujarvi@formin.fi

EUTORI-tunnus

EU/2021/1193

Liitteet

Viite

Asiasanat
Hoitaa

Tiedoksi
